

2013: Bedrijfsleven drijft op uitvoer

Het Nederlandse bedrijfsleven ziet het volume van de afzet volgend jaar door de aantrekkelijke wereldhandel en verbetering van de prijsconcurrentiepositie naar verwachting weer iets groeien. Internationaal opererende bedrijven weten daar het meest hun voordeel mee doen. Het MKB is traditioneel meer op de binnenlandse markt gericht en reageert daardoor vertraagd op ontwikkelingen in de wereldhandel. Nederlandse bedrijven krijgen komend jaar echter wel te maken met zo'n € 6 miljard aan lastenverzwaringen die in het Lente-akkoord zijn afgesproken. Consumenten hebben het volgend jaar ook zwaar (zie Van de Belt en Struijs, 2012), waardoor de binnenlandse afzet onder druk komt te staan.

Algemeen economisch beeld

De mondiale economische groei is in het tweede kwartaal van 2012 vertraagd ten opzichte van het eerste kwartaal en de wereldhandels-groei liep in de eerste helft van dit jaar eveneens terug. Bovendien wijzen sentimentsindicatoren niet op herstel van de wereldeconomie op korte termijn. Ook de Europese schuldencrisis brengt veel onzekerheid met zich mee.

Door deze onzekerheid ligt een consumenten-geleid herstel in de eurozone op korte termijn niet voor de hand. De traditioneel naar buiten gerichte Nederlandse economie heeft veel last van deze ontwikkelingen. Ook de binnenlandse consument heeft last van een dalende koopkracht, huizenprijzen die onder druk staan en oplopende werkloosheid. Deze ontwikkelingen zorgen ervoor dat de groei van de Nederlandse economie nagenoeg is stilgevallen. De economische groei komt in 2012 naar verwachting uit op $-1/2\%$. Volgend jaar gaat de economie naar schatting met een magere $3/4\%$ groeien. Het afzetvolume van het bedrijfsleven neemt volgend jaar weer licht toe door de aantrekkelijke relevante wereldhandel en verbetering van de prijsconcurrentiepositie. Het grootbedrijf, dat zich meer op het buitenland richt,

profiteert hiervan het meest. Mede door deze ontwikkeling neemt het saldo op de lopende rekening van de betalingsbalans volgend jaar nog verder toe. Het afzetherstel verloopt echter langzaam doordat bedrijven last hebben van een minder hard groeiende vraag uit opkomende economieën. Het MKB, dat traditioneel meer is gericht op de binnenlandse markt, heeft het door een combinatie van een zwak consumentenvertrouwen en dalende koopkrachtontwikkeling al langer moeilijker. Volgend jaar neemt ook hier het afzetvolume weliswaar weer licht toe, maar dat komt vooral door de toegenomen afzet aan het buitenland.

MKB en beleidsmaatregelen

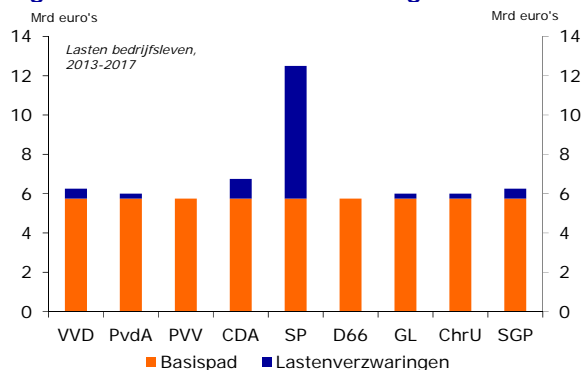
In april dit jaar struikelde het minderheidskabinet van VVD, CDA en gedoogpartner PVV over een nieuw pakket bezuinigingen en lastenverzwaringen. Enkele dagen later presenterden VVD, CDA en oppositiepartijen D66, GroenLinks en de ChristenUnie alsnog een sluitende begroting voor 2013. Dit zogeheten Lente-akkoord is het hoofdingrediënt van de Miljoenennota en ligt ook aan de basis van de doorrekeningen van de verkiezingsprogramma's van politieke partijen (zie verderop). In het basispad van de MEV is voor 2013 al € 3¼ miljard aan lastenverzwaringen voor het Nederlandse bedrijfsleven ingeboekt. De lasten van werkgevers stijgen voornamelijk door het aflopen van de maatregel tot willekeurig en vervroegd afschrijven in 2011 (€ 1¼ mrd) en stijging van de Ziektenfondswet (ZVW)-premies (€ 2 mrd). Daarnaast zullen ongeveer de helft van de lasten als gevolg van de verhoging van het BTW-tarief van 19 naar 21% (per 1 oktober) bij de werkgevers neerslaan.

Het nieuwe kabinet kan ervoor kiezen de lasten nog eens extra te verzwaren of deze te verlichten. Welk kabinet er komt blijft afwachten, want op basis van de verkiezingsuitslag zijn er verschillende coalities mogelijk. Het kan echter

nog maanden duren voordat de coalitieonderhandelingen zijn afgerond, waardoor het op dit moment onduidelijk is in hoeverre het regeringsbeleid van het Lente-akkoord zal afwijken. Wel kan uit de standpunten van politieke partijen ten aanzien van het bedrijfsleven een indruk worden verkregen welke kant het opgaat. De CPB-doorrekeningen van de verkiezingsprogramma's zijn hierbij een belangrijke leidraad.

Uit de publicatie van de CPB-doorrekeningen (CPB, 2012b) blijkt dat alle politieke partijen, uitgezonderd PVV en D66, de komende vier jaar netto lastenverzwaringen voor het bedrijfsleven willen doorvoeren (figuur 1). Onmiskenbare kampioen lastenverzwaringen is de SP, die naast de € 5¼ mrd van het Lente-akkoord na 2013 het bedrijfsleven nog eens € 6¼ mrd extra aan netto lasten oplegt. Dit geld is voor een groot deel afkomstig van een verhoging van de vennootschapsbelasting (vpb) naar 30% (€ 1,6 mrd), een beperking van de aftrek van deelnemingsrente in de vpb en een beperking van de renteaftrek in de vpb (€ 1,5 mrd). Op basis van de plannen van politieke partijen is de kans dus groot dat er bovenop het Lente-akkoord nog lastenverzwaringen bijkomen.

Figuur 1: Extra lastenverzwaringen

Bron: CPB (2012b)

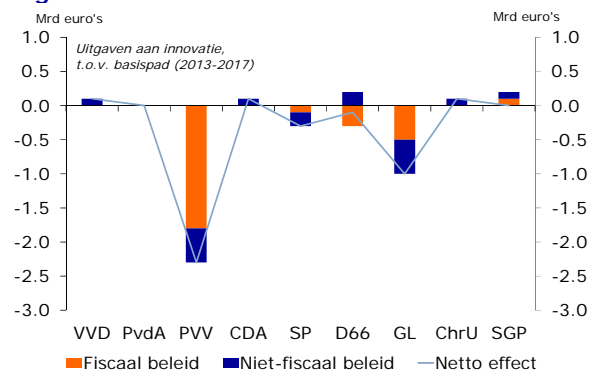
Alle politieke partijen bezuinigen verder op de overdrachten (zoals subsidies) aan het bedrijfsleven. Het basisscenario van het CPB gaat ervan uit dat er in 2017 per saldo € 1½ mrd minder aan overdrachten aan het bedrijfsleven

wordt besteed in vergelijking met 2013. De PVV bezuinigt in 2017 per saldo € 1¼ mrd extra op overdrachten ten opzichte van het basispad. De maatregelen van D66 en SGP hebben netto geen effect op de overdrachten aan bedrijven. De meeste partijen verminderen de overdrachten door een algemene taakstelling op subsidies. De PVV kiest ervoor om maximaal te bezuinigen op topsectorenbeleid. De SP en GroenLinks korten ook op het topsectorenbeleid, maar in mindere mate.

Nieuwe koers innovatiebeleid

Om een concurrerende kenniseconomie te blijven is innovatie voor Nederland van groot belang. De overheid probeert de innovatiekracht van het bedrijfsleven via beleid te versterken. Uit de verkiezingsprogramma's blijkt dat politieke partijen vaak een uiteenlopende kijk op innovatiebeleid hebben. VVD, CDA, Christen-Unie en SGP trekken per saldo extra geld uit voor innovatie, terwijl PVV, SP, D66 en GroenLinks bezuinigen (figuur 2). De VVD intensificeert het meest door € 0,1 mrd euro extra uit te trekken voor Europees beleid op het gebied van onderzoek en innovatie.

Figuur 2: Verdeeldheid over innovatie

Bron: CPB (2012b)

Van alle politieke partijen bezuinigt de PVV het meest op innovatie (€ 2,3 mrd). De PVV schaft alle bestaande fiscale innovatiefaciliteiten af vanaf 2015 en buigt maximaal om op het innovatiegedeelte van het topsectorenbeleid, waaronder het innovatiefonds MKB+ en de TKI (Topconsortia voor Kennis en Innovatie). De SP en PvdA pleiten voor de oprichting van een

nationale investeringsbank die kredieten kan verstrekken aan fundamenteel gezonde en goed geleide bedrijven. De PvdA kiest ervoor om het innovatiebudget min of meer constant te houden.

Uitvoergroei blijft constant

Na een magere groei in 2012 komt de volumegroei van de relevante wereldhandel volgens het CPB in 2013 uit op 3½% (tabel 1). Het volume van de uitvoer van goederen groeit in zowel 2012 als in 2013 met 4¼%. Wel valt de groei van de wederuitvoer terug. De groei van de binnenlands geproduceerde uitvoer trekt volgend jaar juist aan, zij het vanaf een lager niveau door de lagere waarde van de euro en de relatief beperkte stijging van de arbeidskosten in ons land. Het grootbedrijf profiteert het meest van de aantrekkende wereldhandel en ziet de afzet volgend jaar weer groeien. In 2012 kromp het volume van de afzet van het grootbedrijf nog licht. Ook de afzetgroei van het MKB laat als gevolg van een hogere afzet aan het buitenland volgend jaar weer een plus zien.

Tabel 1: Uitvoergroei blijft constant

<i>Excl. energie, % groei per jaar</i>	2012	2013
Uitvoervolume	4¼	4¼
w.v. binnenlands geproduceerde uitvoer	-¼	3¼
w.v. wederuitvoer	8¼	4¼
Relevant wereldhandelsvolume	¼	3½
Prijskoncurrentiepositie	3	1

Bron: CPB (2012a)

Voor de industrie, groothandel en zorg zien volgend jaar hun afzetvolume groeien. De industrie en groothandel zijn sterk op de internationale markt gericht en daardoor relatief conjunctuurgevoelig. Dat de afzet in deze sector volgend jaar naar verwachting toeneemt, komt vooral door de aantrekkende wereldhandel. De zorg maakt onder invloed van de vergrijzing en technologische vooruitgang al veel langere tijd een sterke groei door. De meer op de binnenlandse markt gerichte sectoren zoals de auto-sector, detailhandel en horeca doen het ko-

mend jaar beduidend minder goed. De bouwsector, die het de afgelopen jaren zwaar heeft gehad, ziet het afzetvolume volgend jaar weer licht groeien. Dat ligt voornamelijk aan een groeiende afzet in de bouw en projectontwikkeling. Desondanks gaat het nog steeds erg slecht in de bouw getuige de krimp in investeringen in nieuwbouw en het hoge aantal faillissementen (zie verderop). Dat de afzet in 2013 weer groeit, komt dan ook vooral doordat de afzet van een laag niveau komt.

Investeringen trekken aan

Door het verslechterde economische klimaat zijn producenten zeer terughoudend met investeren. Het producentenvertrouwen kwam in augustus uit op -4,6. Dat is historisch gezien een laag niveau, hoewel nog altijd stukken hoger dan de stand eind 2008/begin 2009. Ondernemers zijn voornamelijk negatief gestemd over de verwachte bedrijvigheid in de komende drie maanden en over hun orderpositie. De bezettingsgraad van de industrie (78,8% in het tweede kwartaal) bevindt zich ruim onder het langjarige gemiddelde van 83%. Door de conjuncturele neergang krimpt het volume van de bedrijfsinvesteringen (exclusief woningen) dit jaar naar verwachting met -2¾%. Doordat de wereldhandel en de productie volgend jaar weer aantrekken, nemen de reële investeringen volgend jaar naar verwachting toe met 3¼%.

Het investeringsvolume in woningen zal dit jaar naar schatting met 3¼% krimpen. Dat komt voornamelijk doordat er weinig nieuwe woningen worden verkocht. In 2013 zullen de investeringen in woningen naar verwachting licht krimpen (-¼%). Ook blijft de nieuwbouwproductie naar alle waarschijnlijkheid op een historisch laag niveau.

Arbeidsmarkt wordt ruimer

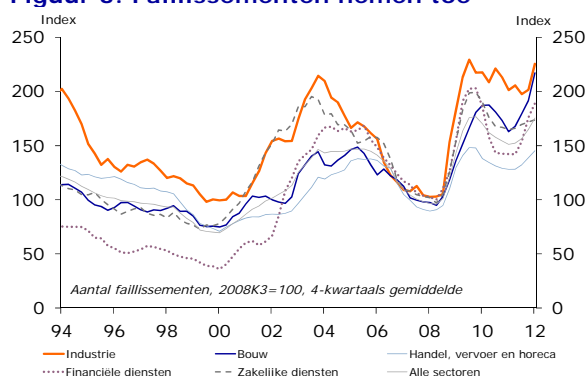
De combinatie van een toenemend arbeidsaanbod en dalende werkgelegenheid zorgt ervoor dat werkgevers het op de arbeidsmarkt steeds meer voor het kiezen krijgen. De werkloosheid loopt volgend jaar naar verwachting

verder op. De loonkosten in de marktsector stijgen in 2013 naar schatting met 2¾%, onder andere door een verhoging van de ZVW-premies. De werkgelegenheid krimpt naar verwachting met 1%. Werkgevers zijn bezig hun productiviteit te verhogen en meer op de kosten te besparen. Hierdoor neemt de arbeidsproductiviteit in 2013 naar schatting met 2% toe.

Winsten onder druk

De winsten van bedrijven staan al geruime tijd onder druk. Wel is de afgelopen jaren de solvabiliteit van het Nederlandse bedrijfsleven, ondanks de crisis, redelijk op peil gebleven. Op macroniveau hebben bedrijven dus nog voldoende middelen om de nodige onvoorziene risico's, kosten en verliezen op te vangen zonder dat hierdoor het voortbestaan in gevaar komt (zie ook Van de Belt en Piljic, 2012). Hoewel het Nederlandse bedrijfsleven er als geheel gemiddeld genomen financieel gezond voor staat, komen veel MKB-bedrijven door de economische malaise toch in de problemen. Dit blijkt onder andere uit het groeiende aantal faillissementen (CBS, 2012; figuur 3).

Figuur 3: Faillissementen nemen toe

Bron: CBS

Met name de industrie en bouwsector hebben het momenteel moeilijk. In de bouw zijn in de eerste helft van 2012 bijna 800 faillissementen uitgesproken, circa 500 meer dan in de eerste helft van 2008 (vlak voor het uitbreken van de kredietcrisis). Ook in de industrie is het aantal faillissementen over dezelfde periode meer dan verdubbeld. Hoewel voorspellingen aangeven

dat de afzet in de meeste sectoren volgend jaar weer gaat groeien, is de 'gevoelstemperatuur' in bepaalde branches nog steeds erg laag. Dit kan ook komend jaar nog resulteren in relatief veel faillissementen, vooral in sectoren die het moeten hebben van de binnenlandse vraag.

Conclusie

De afzet van het Nederlandse bedrijfsleven staat door de lage bestedingen al langere tijd onder druk. Desondanks is de financiële gezondheid van het bedrijfsleven gemiddeld genomen goed. Bovendien gaat de afzet volgend jaar naar verwachting weer groeien doordat de concurrentiepositie verbetert en bedrijven de komende tijd profiteren van een aantrekkende wereldhandel. Het huidige kabinet neemt vanwege zijn demissionaire status weinig extra maatregelen om het bedrijfsleven in 2013 en daarna te ondersteunen. Als gevolg van het Lente-akkoord worden ondernemers wel met extra lasten van zo'n € 6 miljard geconfronteerd. Ook valt het niet uit te sluiten dat er na de kabinetsvorming nog extra lastenverzwaringen bovenop komen.

september 2012

Theo Smid (030 – 2167599)

T.H.Smid@rn.rabobank.nl

www.rabobank.com/economie

Literatuurlijst

Belt, R. van de en D. Piljic (2012), Het Nederlandse MKB in zwaar weer? Rabobank, Themabericht 2012/22
 Belt, R. van de en A. Struijs (2012), Maatregelen staan opleving consumptie in de weg, Rabobank, Themabericht 2012/19
 CBS (2012), Ruim 500 bedrijven failliet in augustus, CBS Conjunctuurbericht, 10-9-2012
 CPB (2012a), MEV 2013, Den Haag: Centraal Planbureau
 CPB (2012b), Keuzes in Kaart 2013-2017, Den Haag: Centraal Planbureau
 Struijs, A. (2012), Het koffiedik van de formatie, Rabobank, Themabericht 2012/18